

Didaktika dějin kultury II, Václav Kaška (ZS 2022)

Téma:

Imperialismu a kolonialismu 19. a 20. století

Cíle:

- a) seznámit se pestrou škálou základních textů k tématu – možné adaptovat pro vlastní praxi
- b) rozvíjet čtenářskou gramotnost a kritické myšlení, zčásti též historické myšlení
- c) procvičit evokační fázi vyučování

Postup:

- a) přečtete si výchozí texty; odpovězte na otázky

Cvičení 1

„Já sám jsem chtěl jenom pryč, ale protože člověk, když není bohatý, musí vždycky vypadat užitečně a moje studium nebralo konce, dál už to tak nešlo. Neměl jsem ani dost peněz na cestu do Ameriky. „Beru tu Afriku!“ řekl jsem si a nechal se odlífovat do tropů, kde prý, jak mě ujišťovali, stačí trocha střídmosti a slušného chování, aby člověk hned získal dobrý postavení. (...) Pluli jsme k Africe, k pravý, velký Africe; k Africe neproniknutelných pralesů, choroboplodných zárodků, nedostupných samot, k mocným černošským krutovládcům, roztahujícím se na křižovatkách nekonečných řek. Za balíček žiletek „Pilett“ od nich dostanu dlouhatánský sloní kly, pestrý papoušky, nezletilý otrokyně. (...) Jenže hned za portugalskými břehy se to začalo horšit. Jednou ráno jsme se probudili do ovzduší parní lázně, nesmírně teplý a zneklidňující. Voda ve sklenicích, moře, vzduch, ložní prádlo, náš pot, všechno bylo teplý, horký. Od té chvíle se nedalo ve dne ani v noci sáhnout nebo sednout na něco chladivého, ani si svažit hrdlo, leda u baru ledem ve whisky. (...) V zoufale setrvalým horku všechen lidskej obsah lodi propadl hromadnému chlastu. A od té chvíle jsme na vlastní kůži v celý šíři postupně pocítili děsivou povahu bělochů, vydrážděnou, zbavenou všeho, konečně obnaženou, jejich pravou povahu, tak jako za války. V tropický parní lázni vystupovaly na povrch pudy (...). V evropským chladu, pod šedí severu, se kromě válečných krveprolití dá ta příčinnivá krutost našich bratrů leda tušit, ale když je rozpálí zrádná horečka tropickýho pásma, jejich hniloba prosákne ven. Pak se jako šílený odhalujeme, sprostota slaví triumf a celý nás přikryje.“

(Louis Ferdinand Céline: *Cest do hlubin noci* (nový název *Cesta na konec noci*). Brno 2018 (přeložila Anna Kareninová), s. 98 ad.

- 1) Proč se hlavní hrdina vydal do Afriky?
- 2) Jak změnilo Evropany tropické klima?
- 3) Jakou válku má romanopisec na mysli a vycházel při psaní z vlastních zkušeností? Pracujte s otevřenými zdroji.

Cvičení 2

Než si přečtete následující odstavce, napište své vlastní definice a) kolonialismu, b) imperialismu, c) rasismu:

Kolonialismus patří k nejkontroverznějším fenoménům novověku. Ve své době jej velmoci hájily jako výraz řádu a spravedlnosti, vítězství pokroku a humánní křesťanské civilizace nad barbarstvím, jeho

kritici naopak zdůrazňovali útlak a vykořisťování neevropských národů, hegemonii a tyranii několika mocností nad světem. Ve skutečnosti měl kolonialismus od každého trochu. Nejčastěji je spojován se zámořskou expanzí Evropanů, ve skutečnosti ho však můžeme rozšířit i o další země, například Osmanskou říši. Vždy záleží na vymezení pojmu **kolonialismus**, který lze popsat jako zvláštní druh expanze, jež je formou kulturního dialogu (třebas i vynuceného). Ten, jako každý dialog, může přinést oběma stranám inovaci, jejímž výsledkům se může (ale nemusí) stát nová kvalita kulturního a duchovního života. Základním typem koloniální expanze je mocenské ovládnutí cizího území. Evropský novověk do tohoto starého principu expanze států vnesl některé nové prvky: kolonie měly především zásadně odlišný ráz než „mateřská“ země. Neměly s ní společnou historii ani hodnoty; z hlediska „původního“ území se jednalo o exteritoriální prostory: typickou kolonií byla zámořská država v Africe, Asii či Americe; třetí inovací novověkého kolonialismu vůči ostatním typům imperiální expanze byl nadřazený postoj vůči podrobeným zemím někdy založený na rasismu.

Imperialismus označuje rozšiřování moci jednoho státu nad jinými státy či územími s cílem jejich přímého či nepřímého ovládnutí a vytváření říší, impérií – mnohonárodnostních, mnohokulturních a mnohonáboženských útvarů. Impérium tedy vzniká rozsáhlejší expanzí a ta mění etnické, kulturní a náboženské struktury i expandující země. Impérium vytváří příznivé podmínky pro kolonialismus, neboť nadvláda se mohla dít formou kolonizace. Aby se impérium nerozpadlo, musí se začít definovat jako nositel určitých univerzálních hodnot (například Velká Británie nebo Sovětský svaz) a také větší či menší míru tolerance k odlišným součástem říše. Novou dynamiku dostal imperialismus, který známe od starověku, v 19. století s průmyslovou revolucí. Imperialistické snahy se začaly považovat za národní a ekonomickou nezbytnost a expanzi podpořily výsledky technické revoluce: paroplavba, dieselové turbíny, železnice, podmořský kabel, stavba průplavů či kulometry.

V těch mimoevropských oblastech, kde se v 19. století rozvinul **rasismus**, k tomu vždy docházelo ve spojení s evropskou nadvládou. Koloniální rasismus byl hlavním prvkem takového pojetí impéria, které se pokoušelo spojit legitimitu dynastie a národního společenství. Prostředkem bylo zobecnění principu vrozené a zděděné nadřazenosti, který byl základem i jejího domácího postavení, a rozšíření tohoto principu do rozlehlých zámořských držav. Někteří v koloniích mohli mít své „barevné“ služebnictvo, jiní zakoušeli pocit moci jinak: „*V Dolní Barmě mě nenáviděla velká spousta lidí a bylo to vůbec poprvé a naposledy v mém životě, kdy jsem byl natolik důležitý, aby se mi něco takového dělo. V tomto městě jsem působil jako nižší policejní důstojník.*“ Koloniální rasismus měl aristokratických či pseudoaristokratických původ, o čemž svědčí i „soudržnost bělochů“, která spojovala koloniální vládcy z různých národních metropolí bez ohledu na jejich vzájemné vnitřní soupeření a překračovala hranice států, podobně jako soudržnost loveckých zámečků, lázní či tanečních sálů (ostatně údajným otcem rasismu není žádný maloměšťácký nacionalista, ale Joseph Arthur de Gobineau). Rasismus byl propojen se sociálním darwinismem, tedy přenášením představ o „přežití silnějšího“ ze světa přírody na národy a státy.

1) Porovnejte své vlastní definice kolonialismu, imperialismu a rasismu s těmi uvedenými v odstavcích výše. V čem se liší a proč?

2) S čím a proč v uvedených definicích nesouhlasíte. Argumentujte.

Cvičení 3

„Kdyby bylo třeba definovat imperialismus, co nejstručněji, museli bychom říci, že imperialismus je monopolistické stadium kapitalismu.“ (...) „I když tedy nezapomínáme, že všechny definice mají

podmíněný a relativní význam, protože nikdy nemohou obsáhnout všestranné souvislosti jevu v jeho úplném vývoji, musíme zformulovat definici imperialismu, která by zahrnovala těchto pět jeho základních znaků: 1) koncentrace výroby a kapitálu, která dosáhla tak vysokého stupně, že vytvořila monopoly, jež mají v hospodářském životě rozhodující úlohu; 2) splynutí bankovního kapitálu s průmyslovým a vznik finanční oligarchie na základě tohoto ‚finančního kapitálu‘; 3) vývoz kapitálu na rozdíl od vývozu zboží nabývá neobyčejně velkého významu; 4) vznikají mezinárodní monopolistické svazy kapitalistů, které si rozdělují svět; a 5) teritoriální rozdělení celého světa mezi největší kapitalistické mocnosti je ukončeno. Imperialismus je kapitalismus v tom vývojovém stadiu, kdy monopoly a finanční kapitál získaly nadvládu, kdy vývoz kapitálu nabyl mimořádného významu, kdy mezinárodní trusty si začaly rozdělovat svět a kdy bylo dokončeno rozdělení celého území zeměkoule mezi největší kapitalistické státy.“

(vzhledem k typu otázek, neuvádíme zdroj)

1) S čím v ukázce souhlasíte a s čím nikoliv. Uveďte proč.

2) Kdo je podle vás autorem/autorkou ukázky? Uveďte, proč tak soudíte.

Cvičení 4

„Evropský křesťanský mučedník je pravým opakem pohanského hrdiny, kterého zosobňují řečtí a germánští hrdinové. Cílem hrdiny bylo dobývat, vítězit, ničit, loupit; naplněním jejich života byla hrdost, moc, sláva a krajní dovednost v zabíjení (Sv. Augustin přirovnával římské dějiny k historii lupičské bandy.) (...) Homérova Ilias je poeticky nádherným popisem glorifikovaných dobyvatelů a loupežníků. (...) Když nahlédneme do sebe, na chování většiny z nás, na naše politické vůdce, je nepopíratelné, že náš model toho, co je dobré a cenné, je pohanský hrdina. Dějiny Evropy a Severní Ameriky jsou navzdory konverzi k církvi historií dobývání, hrdosti, chtivosti; naše nejvyšší hodnoty jsou: být silnější než ostatní, být vítězem, dobýt druhé a vykořisťovat je. Tyto hodnoty se shodují s naším ideálem ‚mužnosti‘; mužem je pouze ten, kdo dokáže bojovat a dobývat; každý, kdo není silný v použití síly, je slabý, tj. ‚nemužný‘“.

(Erich Fromm: Mít, nebo být. Praha 2001, s. 165–166)

1) Co podle ukázky charakterizuje antického hrdinu?

2) Jsou podle Fromma dějiny i současnost Evropy a Severní Ameriky více křesťanské nebo předkřesťanské? Co z jeho závěru plyne pro dějiny kolonialismu a imperialismu?

3) Shoduje se váš ideál „mužnosti“ s tím tradičně evropským, nastíněným Frommem? Argumentujte proč ano, proč ne.

Cvičení 5

Byla popsána řada příčin moderního imperialismu; zaměříme-li se na ty, které zaznívaly nejhlasitěji v 19. století, nebudou chybět ekonomické argumenty jako zisk surovin, levné pracovní síly a odbytiště pro výrobky. Často byly uváděny i sociální a ideologické argumenty; přitom zprvu leckdy upřímné objevitelské, protiotrokářské či misijní nadšení bylo z větší části překryto výklady o civilizační a rasové nadřazenosti. Často se mluvilo o odpovědnosti Evropy za civilizační misi, kterou britský koloniální spisovatel R. Kipling označil v názvu své básně jako „Břímě bílého muže“ (1899). Podstatné bylo také

prestižní národní soupeření, při němž byly někdy váhající vlády k imperialismu tlačeny nacionalistickou veřejností. Roli hrál i strach z přelidnění, jehož ventilem měly být kolonie, či strategické důvody, kdy např. Británie tíhla ke kontrole opěrných bodů na cestě ke své „perle impéria“, tedy Indii.

1. Pracujte s relevantní mapou. Které opěrné body Británie kolem roku 1900 kontrolovala na cestě ke své kolonii Indii? Uveďte zdroj svých informací.

Cvičení 6

„Francie sice byla republikou, ale armáda poskytovala od samého počátku třetí republiky (1870–1940, pozn. V. K.) azyl aristokratům, kteří byli stále více zbavováni moci ve všech ostatních důležitých institucích veřejného života. V roce 1898 tvořili plnou čtvrtinu brigádních generálů a generálmajorů. Přísný způsob řízení, který byl vnucen armádě v metropoli, se nikdy nerozšířil na zámořskou armádu. Rozsah francouzského impéria byl v 19. století částečně výsledkem živelné iniciativy koloniálních vojenských velitelů. Francouzská Západní Afrika, kterou do značné míry vytvořil generál Louis Faidherbe, stejně jako Francouzské Kongo vděčily za své rozšíření samostatným vojenským průnikům do okolních oblastí. Vojenští důstojníci byli rovněž zodpovědní za faits accomplis, které vedly k francouzskému protektorátu na Tahiti v roce 1842, a v poněkud menší míře za francouzskou okupaci Tonkinu v Indočíně v 80. letech 19. století.“

(Benedict Anderson: *Představy společnosti. Úvahy o původu a šíření nacionalismu*. Praha 2008, s. 165)

1. Jaká skupina obyvatel a proč měla ve Francii důležitý podíl na rozšiřování impéria?

2. Z otevřených zdrojů zjistěte, kde všude v zámoří sloužil generál Faidherbe. Uveďte použité zdroje.

Cvičení 7

„Klasické ruské impérium vzniklo za cara Petra I., jehož vítězná Válka se Švédskem otevřela přístup k Baltu, Kateřina II. dobyla Litvu, zbytek Ukrajiny a Polsko a potom, na počátku 19. století, Finsko. Na jihu byl připojen Krym, pobřeží Černého moře, Besarábie, na východě Střední Asie, Dálný Východ, dlouho se bojovalo o severní Kavkaz. Ruští kolonisté obsadili Aljašku a dospěli dokonce až do Kalifornie, kde v roce 1812 severně od dnešního San Franciska založili osadu Fort Ross. Tato nová území patřila předtím vesměs státům, které se aktivně stavěly ruské rozpínavosti na odpor. Vzhledem k tomu se při první příležitosti, tj. v roce 1917 – od Ruska odtrhla. Některá definitivně jiná jen v období občanské války. Po říši Ivana Hrozného a klasickém impériu Petra I. a dalších byl třetí formou ruského impéria SSSR. (...) Jaké ideje ruské impérium držely pohromadě? Od Ivana Hrozného mělo výrazně náboženský charakter, úlohou moci byla ochrana a šíření pravoslaví. Toto poslání vyplývalo především z přijetí idey Moskvy jako třetího Říma, moskevský stát je dědicem Říma a Konstantinopole a zároveň jediným ochráncem pravého křesťanství. Za vlády Petra a Kateřiny přesunulo klasické impérium hned od počátku důraz z náboženského poslání na poslání civilizační, poddaným přináší klid, kulturu a osvětlení. A měli tak blízko ke koncepci ‚údelu bílého muže‘. (...) Všeobecnou misi nahradil od roku 1833 národnostní model, byl zformulován princip: pravoslaví, samoděržaví a národ, od konce 19. století se prosazoval velkoruský kurs – prosazovaná rusifikace a pogromy, živé panslavistické myšlenky a podpora Slovanům na Balkáně. Tato změna z civilizačního na velkoruský příběh přispěla k pádu carství. Na příliš zúžených národnostních zásadách totiž nelze vytvořit impérium. (...) SSSR se opíral o univerzalistickou komunistickou ideologii, Moskva jako čtvrtý Řím. Vedl zájmy světového proletariátu.

Ovšem krizové situace přivedly ruské patrioty k demontáži systému zevnitř. Národní probuzení Rusů, kteří byli jediným národem v SSSR bez vlastní komunistické strany, v podstatě způsobilo pád SSSR – ruský nacionalismus rozložil sovětský imperialismu. Rusko se od SSSR odtrhlo jako jedna z prvních republik.“

(Paweł Rojek: Rusko: *Prokletí impéria*. Brno 2015, s. 17 ad.)

1. Jaké tři formy ruského impéria autor v dějinách rozlišuje? Jak každou z nich charakterizuje?

2. Na koho/co autor naráží, když zmiňuje „úděl bílého muže“. K jakému impériu mělo klasické ruské impérium svou koncepcí blízko?

3. Jaká byla jedna z příčin rozpadu klasického ruského impéria na začátku 20. století? A co mimo jiné rozložilo Sovětský svaz?

Cvičení 8

„Když jsem se v roce 1982 dostal do Oxfordu, nebylo už impérium ani legrační. V univerzitním debatním klubu se probírala závažná témata jako ‚Máme se omluvit za kolonizaci?‘ Byl jsem mladý a bláhový, a tak jsem unáhleně vystoupil proti, čímž jsem předčasně ukončil svoji dráhu studentského politika. Někteří z mých spolužáků se tvářili zděšeně, když jsem byl ochoten pozitivní pohled na imperiální minulost Británie obhajovat. (...) Argumenty proti imperialismu lze shrnout do dvou skupin: jedna zdůrazňuje negativní důsledky pro kolonizované, druhá negativní důsledky pro kolonizátory. Do první skupiny patří nacionalisté a marxisté (...), do druhé tábora patří liberálové, počínaje Adamem Smithem, kteří po zhruba stejně dlouhou dobu tvrdí, že Britské impérium je dokonce i z britského pohledu jen vyhadzováním peněz. Klíčovým argumentem nacionalistů a marxistů samozřejmě je tvrzení, že imperialismu znamenal ekonomické vykořisťování: u kořene každé stránky koloniální vlády (počítaje v to i zjevně upřímnou snahu Evropanů poznat domorodé kultury a rozumět jim) je snaha maximálně navýšit ‚nadhodnotu‘, jež by mohla být vyždímána z podmaněných národů. Základní úvaha liberálů obsahuje větší protiklad. Imperialismu není v souladu s dlouhodobými zájmy hospodářství mateřské země právě proto, že pokřivil tržní síly (chtěl ovlivnit obchod ve prospěch metropole s použitím nejrůznějších taktik, od nasazení vojska až po zavedení preferenčních celních sazeb). Investice do domácího průmyslu by proto byly pro Británii prospěšnější než investice ve vzdálených koloniích; navíc náklady na obranu impéria značně zatěžoval daňové poplatníky, kteří by za jiných okolností mohli vynaložit své peníze k zakoupení moderního spotřebního zboží. (...)

Nechci zde tvrdit s lordem Curzonem, že ‚řízením samotné Prozřetelnosti se Britské impérium stalo tím nejdokonalejším nástrojem dobra, jaký svět kdy spatřil‘. Tak altruistické impérium nikdy nebylo. V 18. století byli Britové zapálení pro představu získat a vykořisťovat otroky do stejné míry, do jaké se později nechali nadchnout myšlenkou potlačit otroctví; ještě mnohem déle praktikovali rasovou diskriminaci a segregaci, jež nám dnes připadají tak odpudivé. Jakmile byla ohrožena imperiální moc (v Indii roku 1857, na Jamajce v roce 1834 a 1865, v Jižní Africe roku 1899) byla britská reakce nemilosrdná. Při řádění hladomoru (v Irsku ve 40. letech 19. století, v Indii v letech sedmdesátých) se Britové chovali lhostejně a do jisté míry projevovali nevšímavost až trestuhodnou. Dokonce, i když se z čistě vědeckého hlediska zajímali o orientální kultury, měli tendenci je znevažovat.

Přesto však nelze popřít, že žádná jiná organizace v dějinách neučinila pro podporu volného pohybu zboží, kapitálu a pracovní síly než britské impérium 19. století a na počátku století následujícího. Žádná jiná organizace nepřispěla více k prosazení západních právních norem, řádu a způsobu vlády ve světě. Pokud toto vše zahrneme pod pojem ‚gentlemanského kapitalismu‘, riskujeme tím, že nedoceníme rozsah – a modernost – tohoto pokroku v ekonomické sféře; podobně jako kritika ‚orientálního‘ (rozuměj hierarchického charakteru britské vlády v zámoří) nebere příliš v potaz mimořádné přednosti nezkorumpované státní správy.“

(Niall Ferguson: *Britské impérium. Cesta k modernímu světu*. Praha 2016, s. 20 ad.)

1. Co soudí autor o britském impériu a jaké autorské strategie volí k tomu, aby čtenáře přesvědčil?
2. K jakému ideovému/politickému táboru se podle vás autor hlásí? Zdůvodněte.
3. S kterým z uvedených pohledů na britské impérium včetně autorského se ztotožňujete a proč?

Cvičení 9

„Američané neočekávali, že by v Asii dosáhli převahy, a prozatím o ni ani neusilovali. Místo toho se snažili přeměnit svou poměrnou slabost ve výhodu a uplatňovat svůj vliv mírnějším, přitažlivějším způsobem, přičemž zdůrazňovali, čím se liší od silnějších a občas neurvalých Evropanů. Doufali, že s výhodou využijí fakt, že žádné asijské území v minulosti nedobyli a zjevně se k tomu v budoucnosti nechystají, k získání důvěry a přátelství asijských mocností, jako byla Čína, Japonsko a Korea, a za pomoci amerického obchodu a technologických poznatků jim budou pomáhat v civilizačním vzestupu.

Asijská vládcovská si část přáli, aby byly Spojené státy ambicióznější. (...) Na rozdíl od předáků v Latinské Americe neměli obavy, že k sobě domů zvou ‚hroznýše‘. Ve srovnání s Británií, Francií, Německem a Ruskem se Američané zdáli Asijským poměrně neškodní a nezúčastnění. Byli však dostatečně silní, aby se popřípadě mohli stát užitečnými spojenci. (...) Číňané nebyli vždy oslněni jejich duševními schopnostmi. Jeden čínský císařský zplnomocněnec v 40. letech 19. století radil císaři, aby s americkými vyslanci hovořil způsobem, který bude ‚jednoduchý a přímý‘ a ‚jasný a zřetelný‘, protože kdyby byl příliš ‚hluboký‘, Američané ‚by pravděpodobně ani nebyli schopni porozumět‘ tomu, co říká. Vcelku však Američany považovali za ‚uctivé, ochotné a mírumilovné‘, čímž se lišili od ostatních západních ‚barbarů‘. Spojené státy nepředstavovaly pro ‚Čínu, její vládnoucí dům ani zavedený pořádek‘ žádnou hrozbu. Jak poznamenal jeden čínský úředník, otázkou bylo, ‚jak je ovládnout, abychom je mohli využívat‘.

(Robert Kagan: *Nebezpečný národ. Zahraniční politika USA 1700–1900*, s. 363 ad.)

1. Jak se přístup USA během 19. století lišil od evropských mocností a jakým termínem se dnes tato strategie, často spojovaná právě s USA, označuje?
2. Co soudili představitelé čínského císařství o Američanech?
3. Úryvek zpochybňuje jednu zažitou představu o vztazích mezi ‚imperiálním Západem‘ a ‚ovládaným zbytkem světa‘. Vlastními slovy formulujte jakou.

Cvičení 10

Zjednodušeně lze rozlišit různé typy kolonialismu. Osídlovací kolonialismus je spojen s přesuny relativně velkých skupin obyvatel z mateřské země na kolonizovaná území. Osadníci mohou početně převýšit původně obyvatele, přesouvat je do rezervací, ovšem současně může docházet k mísení obou skupin i jejich tradic. V 19. století byly již výsledky osídlovacího kolonialismu nepatrné. Vzniklo již jen několik částečně osadnických kolonií, ale právě v nich se vyvinula rasistická panská mentalita, a proto tvoří přechod k druhému základnímu typu kolonialismu – exploatačnímu (vykořisťujícímu) kolonialismu. Ten se zaměřoval na kontrolu území, jeho hospodářství a přírodních i lidských zdrojů. Místní instituce dál řídili domorodci, ale tyto sloužily k udržení nadvlády kolonizátora. Kolonizátoři zde tvořili malou panskou kastu oddělenou od domácího obyvatelstva.

1. Na základě vlastních znalostí uveďte příklady konkrétních kolonií k jednotlivým typům kolonialismu. U největšího impéria, Velké Británie, zkuste uvést příklady obou typů kolonialismu.
2. České země a kolonialismus. Napište krátký text (min. 1 500 znaků vč. mezer) o zapojení českých zemí/Československa do fenoménu kolonialismu. Uveďte zdroje

Cvičení 11

„Například v případě racionalizace státní správy, která probíhala již od poloviny 19. století, se nejobtížnější politický problém objevil ve chvíli, kdy se stalo zjevným, že zavedení systému předem daných náborových pravidel založených na úspěchu při akademických zkouškách znamená, že se Indové mohou stát úředníky státní správy. V 70. letech proběhlo několik pokusů o takové nastavení náborových pravidel a služebních směrnic, které buď zcela zabránilo Indům v přístupu do státní správy, anebo by alespoň rozdělilo státní správ na elitní sbor primárně vyhrazený Britům a podřízené úřednictvo, které by se rekrutovalo z obyvatelstva. (...) V roce 1882 Bihári Lál Gupta, státní úředník indického původu, upozornil na anomálii, kdy podle existujících předpisů nemohli soudci indického původu soudit případy, v nichž před soudem stáli Evropané, zatímco britští soudci takové případy soudit mohli. (...) Indickým místokrálem byl tehdy Ripon, liberál dosazený Gladstonovou liberální vládou, nicméně pro posouzení této situace jako anomálie nebylo zapotřebí nijak zvlášť liberálního přesvědčení, takže po víceméně rutinních konzultacích připravil v roce 1883 Ilbert, právník, který byl členem výkonné rady indického místokrále, návrh zákona, jenž sjednocoval předpisy pro obdobné situace. (...) Síla veřejného mínění vládnoucí rasy, jejíž příslušníci se zorganizovali, aby vládě připomněli, o čem že vlastně je koloniální režim, Evropané, kteří nepracovali ve státní správě (majitelé plantáží, obchodníci a zvláště právníci), povstali ‚v téměř rebelské opozici‘. Konala se shromáždění, kde se odsuzoval návrh zákona, jenž měl odejmout ‚tolik vážené, ceněné a starobylé privilegium evropských britských poddaných‘ a jenž vzbuzoval ‚pocity nejistoty ohledně svobod a bezpečí evropských britských poddaných a jejich manželek a dcer‘. Britsko-indický tisk povolával do zbraně tím, že tvrdil, že Evropané ‚bojují proti své vlastní zkáze a proti destrukci britské vlády nad Indií‘ (...) byly bojkotovány a slavnosti organizované v rezidenci místokrále, a dokonce existovalo i spiknutí, jehož cílem bylo ‚přemoci strážné před rezidencí místokrále a posadit místokrále na palubu parníku a poslat ho okolo mysu Dobré naděje zpátky do Anglie‘. (...) Ripon se rozhodl interpretovat svůj postup jakožto ‚taktickou chybu‘ a zavelel k ústupu.“

(Partha Chatterjee: Koloniální stát jakožto moderní režim moci. In: Postkoloniální myšlení IV, ed. Vít Havránek, Ondřej Lánský. Praha 2013, s. 131 ad.)

1. Co nejstručněji shrňte podstatu případu z roku 1882.

2. Čím argumentovali odpůrci Ilbertova návrhu zákona z roku 1883? Uveďte konkrétní příklady a pak je zobecněte.

Cvičení 12

„Jednou z událostí, která otřásla věrohodností britské civilizační mise, a ukázala, že rasová identita může představovat závažný politický faktor, bylo potlačení revolty v Morant Bay na Jamajce v roce 1865. Metody, které použil k pacifikaci povstalců guvernér Edward Johny Eyre, se staly předmětem dlouhé a bouřlivé kontroverze rozdělující britskou veřejnost. Nevyslovená otázka zněla: Může britská říše tvořit homogenní liberální prostor? Nebo se musí v zájmu své efektivní správy a přežití přeměnit v globální apartheid zohledňující rasové rozdíly mezi lidmi? (...) Otroctví bylo zrušeno na území britského impéria 1. srpna 1834. Všichni otroci byli propuštěni na svobodu během následujících čtyř let. Na Jamajce to představovalo tři sta jedenáct tisíc osob. Jejich vlastníci dostali od vlády kompenzaci ve výši téměř šesti milionu liber. (...) Velká Británie odstranila v srpnu 1846 monopol na dovoz cukru. Toto rozhodnutí mělo pro hospodářství Jamajky dramatické následky. Kdysi jedna z nejbohatších kolonií světa se začala propadat do stagnace, chudoby a zaostalosti. Ceny cukru klesaly (...) Teoreticky získali osvobození otroci právo volit, ale cenzus to umožňoval pouze hrstce z nich. Černé obyvatelstvo Jamajky, které mělo omezený přístup k zemědělské půdě, trpělo vysokými daněmi a ve své většině strádalo. Jeho situaci ještě víc zhoršilo katastrofální sucho, které postihlo ostrov v polovině 60. let 19. století. Jedinou platformou, na níž mohli černoši otevřeně vyjádřit nespokojenost, frustraci a protest, byly baptistické a metodistické bohoslužby. Zrodila se hybridní směs vyhraněné emocionality baptistického a metodistického ‚velkého probuzení‘, africké religiozity a sociální revolty. ‚Bůh sídlí v Anglii a ďábel na Jamajce,‘ kolovalo rčení. (...) Do 15. října 1866 byl organizovaný odpor krvavě potlačen a během několika dní byl v kolonii obnoven pořádek. (...) Mezitím se zprávy o událostech na Jamajce rozšířily díky telegrafu po metropoli. Byly náležitě zdramatizovány. Plakáty vylepené v londýnských ulicích hovořily o devíti tisících obětech ležících na cestách. Komentář v listu Times vyzdvihl ‚přirozené a nevykořenitelné barbarství Afričanů‘. Pomýlení filantropové, misionáři a obhájci emancipace Afričanů prý ohrozili životy bílých a loajálních obyvatel Jamajky, protože oslabili místní vládu, která musí být ze své povahy despotická. (...) Listy jako Economist, Manchester Guardian, Oxford Chronicle nebo Saturday Review kritizovaly naopak Eyreho počínání, zastávaly se baptistických duchovních a pochybovaly legálnosti Gordonova odsouzení (politický vůdce povstání, pozn. VK). (...) John Stuart Mill deklaroval, že jde o více než spravedlnost pro černochy, rozhodujeme o tom, zda v zámořských územích a možná v samotné Británii má hlavní slovo vláda zákona nebo vojenská junta. V Blackburnu, Liverpoolu a Birminghamu se konala masová shromáždění, jejíž radikální, kvakerští a liberální účastníci požadovali, aby guvernér Jamajky a jeho komplicové stanuli před soudem za Gordonovu vraždu. (...) Členové Jamajské komise shromáždili částku 10 000 liber za účelem obžaloby E. J. Eyra za vraždu a spiknutí. Náležel do něj mj. J. S. Mill, Goldwin Smith, Charles Darwin, Herbert Spencer či T. H. Huxley. (...) V prosinci 1865 založila skupina Eyrových stoupců, mezi které patřil John Spencer Churchill (dědeček W. Churchilla), Charles Dickens, Thomas Carlyle či John Ruskin Výbor pro Eyrovu obranu – argumentovali, že chránit občanská práva určitých lidí je jedna věc, ale umožnit jim získat politické výsady druhá. (...) 16. června 1866 kabinet přijal závěry Královské vyšetřovací komise. E. J. Eyre byl uvolněn z funkce, ale nikoliv trestně stíhán. (...) Jamajka se 11. července stala královskou kolonií podléhající přímo správě Jejeho Veličenstva, která jmenovala radu tvořenou šesti činovníky. Volby a samospráva byly zrušeny. V následujících padesáti letech následovala Jamajku další britská zámořská území v Karibiku. Pouze prosperující Barbados si udržel autonomní postavení. (...). Liberální politik Charles Dilke prohlásil, že i když v Anglii není možné obhajovat otroctví, je zpochybňováno politické zrovnoprávnění barevných ras, a to na základě selektivních informací. Veškeré zmínky o Barbadosu jsou potlačovány, ale o Jamajce se stále hovoří.“

(Ivo T. Budil: Triumf rasismu. Rasová imaginace a zrození moderní doby. Praha 2015, s. 770 ad.)

1. Jaké byly následky povstání na Jamajce roku 1866, které se projevy přímo na ostrově či v oblasti Karibiku?
2. Shrňte argumentaci obou táborů v Británii s rozdílným názorem na jamajské povstání.
3. Vyberte si skupinu zastánců, nebo odpůrců jamajského povstání a podpořte svůj tábor dalšími argumenty, které nejsou obsaženy v úryvku. Argumentaci opřete o důvěryhodné zdroje.

Cvičení 13

„Kolonie byly spravovány pomocí jazyka metropole až na Nizozemskou Východní Indii, která byla během svých posledních let do značné míry ovládána prostřednictvím jazyka, který dnes známe jako ‚indonéštinu‘. Domnívám se, že jde o jediný případ, kdy si velká koloniální država až do samotného konce uchovala neevropský státní jazyk. Tuto anomálii je možná vysvětlit především samotným stářím kolonie, kterou na počátku 17. století – tedy dlouho před vznikem oficiálního nacionalismu – založila korporace s názvem Vereenigde Oost-indische Compagnie. Svou roli zde bezpochyby sehrál i jistý nedostatek sebedůvěry na straně Holanďanů, kteří se v moderní době zřejmě domnívali, že jejich jazyk a kultura nemá v Evropě takové postavení jako jazyk a kultura anglická, francouzská, německá, španělská či italská (Belgičané v Kongu raději používali francouzštinu než vlámsčinu). Posledním důvodem bylo to, že se na tomto území praktikovala velmi konzervativní vzdělávací politika: v roce 1940, kdy počet místního obyvatelstva ve značné míře přesahoval 70 milionů, bylo na univerzitě pouhých 637 ‚domorodců‘ a jen 37 místních obyvatel absolvovalo školu s titulem bakalář. (...) Jediněčnou roli při prosazování koloniálních nacionalismů sehrály koloniální vzdělávací systémy. Fascinujícím způsobem to ilustruje velmi spletitý případ Indonésie, a to nejen z důvodu její značné rozlehlosti, obrovského počtu obyvatelstva, geografické rozdrobenosti (přibližně 3 000 ostrovů), náboženské rozmanitosti (muslimové, buddhisté, katolíci, různí protestanti, balijští hinduisté a animisté) a etnické a jazykové různorodosti (více než 100 různých skupin). Jak nejvíc naznačuje hybridní pseudohelénský název této země, území, které zabírá, ani vzdáleně nekoresponduje s žádnou předkoloniální oblastí – přinejmenším do doby brutálního vpádu generála Suharta do bývalé portugalské kolonie Východní Timor (1975) byly naopak hranice státu totožné s těmi, které po sobě zanechal poslední holandský zábor (1910). (...) Některé skupiny obyvatelstva na východním pobřeží Sumatry mají nejen fyzicky velmi blízko k obyvatelstvu západního pobřeží Malajského poloostrova (přes úzký Malacký průliv), ale navíc jsou etnicky spřízněny, jazykově si rozumí, mají společné náboženství atd. Titíž Sumatrané nesdílejí ani mateřštinu, etnický původ či náboženskou víru s Ambonci, kteří žijí na ostrovech vzdálených tisíce kilometrů směrem na východ. Přesto během 20. století začali pojímat Ambonce jako své spoluobčany a Malajce jako cizince. Toto pouto nejvíce posilovaly školy, které na rozdíl od původních domácích škol měly vysoce racionalizovanou a přísně centralizovanou hierarchii, která měla obdobnou strukturu jako samotná státní byrokracie (např. jednotné učebnice včetně map, kde jinou barvu mělo Britské Malajsko či americké Filipíny).“

(Benedict Anderson: Představy společenství. Úvahy o původu a šíření nacionalismu. Praha 2008, s. 123 a 131 ad.)

1. Shrňte všechny v úryvku uváděná specifika kolonie Indonésie.
2. Vznikla Indonésie na základě nějaké předkoloniální říše, nebo jde o umělý konstrukt? Jak autor svou tezi zdůvodňuje?

3. Ke komu mají Sumatrané „přirozeně“ blízko, ale koho a proč začali ve 20. století považovat za své spoluobčany?

Cvičení 14

„Jak pozitivní (i když zdaleka ne bezvýhradně) byly na kolonialismu chápány takzvané faktory jako smiřování místních válek, omezování tyranie místních vládců, šíření osvěty či křesťanské misie. Za negativní lze považovat zánik samostatnosti, zásahy do kulturní svébytnosti, ekonomické vykořisťování, „zotročování“ místního obyvatelstva a další. (...) Přinejmenším dva závažné prvky bývají při hodnocení kolonialismu opomíjeny. Přitom právě ony tvoří dodnes trvající hodnotu a snad i cosi jako „přínos“ kolonialismu. Oba souvisí s tím, že kolonie se stává součástí říše. Prvním je kulturní výměna, která, byť cestami nedobrovolnými a někdy krvavými, mohla přinést obohacení kultury expandující i podmiňované. Nové civilizační prvky a místní specifika se jako vítaná „exotika“ šířily do imperiálních center. Dodnes se s nimi setkávám v říších i jejich koloniích: železnicemi a znalostmi světových jazyků počínaje, gastronomií a odíváním konče. Druhý prvek vyplývá z víceméně úspěšného univerzalizmu říše. Je jím potlačení partikulárního ve prospěch obecného, pax romana, zaštitění existence částí říše za podmínky jejich loajality, participace na univerzálních hodnotách, bezpečnější mocenské postavení ve světě. (...) Velký státní prostor může nabízet řadu výhod. K nim patří společná měna, jednotné hranice, volnost pohybu na velkém prostoru, větší variabilita pracovních příležitostí, ale i větší prestiž, které se takový útvar těší. Říše může být navíc hradbou proti nacionalistickým výstřelům, mocenským aspiracím cizích zemí, jejich konzervatismus – příznačný pro zralou a pozdní fázi jejich existence – může zamezovat realizaci sociálních experimentů (levicových, pravicových i liberálních). Impéria mohou vytvářet pocit jistoty a bezpečnosti. (...) Výhody říše mohou převažovat nad nevýhodami. Participace na světovosti může být výhodnější než budování vlastní samostatnosti (...). Může však přijít okamžik, kdy je rovnováha porušena. Zájmy impéria se dostanou do rozporu s potřebami jeho součástí. V případě řady evropských a eurasijských mocností byla tímto okamžikem první světová válka. V určité fázi totiž začíná být participace na univerzálních hodnotách světové civilizace dostupná nejen prostřednictvím říše, ale i národních států. Objevují se nové ideologie, nové priority, náboženství v té chvíli ustupuje do pozadí. Čas velkých koloniálních říší se pomalu nachyluje, meziválečné období je zenitem klasického kolonialismu.

(Stanislav Tumis – Hanuš Nykl (eds.): Prekolonialismus, kolonialismus a postkolonialismus. Impéria a ti ostatní ve východní a jihovýchodní Evropě. Praha 2015, s. 10 ad).

1. Shrňte, co nového jste se z úryvku dozvěděli.

2. Proč se podle autorů koloniální říše rozpadaly?

Cvičení 15

Industrializace Číny na konci 19. století skončila fiaskem. Konzervativci dominující u dvora a vyznávající konfucianismus se obávaly, že doly, železnice a telegrafní dráty naruší harmonii mezi člověkem a přírodou (*feng-šuej*) a budou rušit císařské předky. Měli strach z nezvládnutelných davů horníků a závislosti na cizích strojích, které připraví o práci vozky a lodníky. Porcování umdlévajícího čínského draka tak pokračovalo a každá z průmyslových velmocí měla v Číně své sféry vlivu. Britové a Rusové hráli „velkou hru“ o Tibet a Němci se zase z malé rybářské vesnice Čching-tao rozhodli vytvořit výkladní skříň východní Asie. Západ držel dynastii Čching v hrsti a nic na tom nezměnilo ani takzvané boxerské povstání, které na konci století zachvátilo sever impéria.

V roce 1898 přivedly katastrofální záplavy na Žluté řece, po nichž následovalo vytrvalé sucho, vesničany do bezvýchodné situace. Také prostí Číňané viděli příčiny své bídy v technických vymoženostech Západu a křesťanských misionářích. Sdružovali se proto do tajných mystických sekt, ničili stroje a bořili misie. Povstání začalo v okolí Čching-taa, kde němečtí kolonialisté vystupovali obzvláště arogantně, a šířilo se k Pekingu.

Mandžuský dvůr nejprve váhal, bál se na jedné straně další porážky, na straně druhé koketoval s myšlenkou, že se mu podaří využít „hlasu lidu“ k vypuzení cizinců. Císařovna vdova nakonec v červnu 1900 vyhlásila válku všem cizím mocnostem, ovšem generální guvernérů jižních provincií zůstali neutrální. V diplomatické čtvrti v Pekingu uvízlo na osm týdnů v obklíčení asi 900 cizích civilistů a vojáků a 3 000 čínských křesťanů, zatímco západním tiskem se šířily neověřené zprávy o vyvražďování celých cizineckých čtvrtí. Západem obcházelo strašidlo „žlutého nebezpečí“ a intervenční vojska osmi zemí včetně Rakousko-Uherska v srpnu vydrancovala Peking. Po celé severní Číně bylo zabito asi 250 cizinců, hlavně misionářů, počet mrtvých Číňanů nebyl nikdo nikdy schopen spočítat. Boxeři procházeli určitým šamanským rituálem, během něhož upadali do transu, po němž věřili, že jsou nezranitelní. Jeden z koloniálních vojáků vylíčil způsob boje s nimi takto: *„Šli proti nám ve vyrovnaných řadách, přicházeli z vesnice asi čtvrt míle vzdálené. Ne víc než několik set, ozbrojení meči, kopími, noži a puškami, mnozí z nich ještě chlapci (...) Když se přiblížili, klesli na kolena, zvedli ruce k nebesům a vyzývali své bohy války. Potom vstali a opět padli, když naše zbraně promluvily. Ve 20 minutách byli zcela rozprášeni.“*

1. Proč je vztah většiny současných obyvatel Číny je vůči Západu přinejmenším obezřetný? Argumentujte pomocí výchozího textu.

Cvičení 16

„Hrozba možného rozsáhlého konfliktu dala vzniknout geopolitické vědě. Chapadla imperiální moci obepínala svět, křížem krážem prořatý spoji a vazbami. Dalo se předpokládat, že vojenští a političtí stratégové začnou přemýšlet globálně. Halford Mackinder (1861–1947), první profesor geografie v Oxfordu, poznamenal ve své znám přednášce Geografický střed historie (1904), že již neexistuje panenské území, kam by impéria nepronikla. To znamená, že boj o existující zdroje se nutně bude zintenzivňovat. Jeho podoba bude záviset na rozmístění obyvatelstva a uspořádání kontinentů. Na senzační mapě s názvem Přirozená mocenská centra vyznačil eurasijské Rusko jako největší přirozenou světovou pevnost. Toto ‚srdce‘ bylo obkrouženo ‚vnitřním obloukem‘ polokontinentálních velmocí od Británie po Čínu a oceánským ‚vnějším obloukem‘, spojujícím obě Ameriky s Afrikou, Australasií a Japonskem. Mackinderovým cílem bylo nejprve varovat západní velmoci před možným spojením Ruska s Německem. Později, když obhajoval vytvoření pásu silných nových států, oddělujících Rusko od Německa, razil slavnou tezi: ‚Kdo ovládá východní Evropu, ovládá její srdce; kdo ovládá srdce, ovládá světové ostrovy; kdo ovládá světové ostrovy, ovládá svět‘ (1919). Mackinderovy myšlenky budou brát velmi vážně v Německu, stejně jako později, v následující éře leteckých mocností, v USA.“

Norman Davies: Evropa. Dějiny jednoho kontinentu. Praha 2005, s. 887 ad.

1. Geopolitka má v Rusku Vladimira Putina významné postavení. Stratégové i propagandisté se opírají také o Mackindera – zdůvodněte proč

Cvičení 17

Hodnocení SSSR jako koloniální říše, nástupce carské říše, není zcela jednoznačné. Na interpretaci sovětské vlády se neshodovaly ani samotné zakavkazské národy. V Arménii byl například SSSR některými chápán jako záchrana před Turky a genocidou, jinými naopak jako „nové otroctví“. Klíčové období, kdy se vytvářely ideální podmínky pro pozdější rozvoj národnostních hnutí, začíná zhruba od šedesátých let 20. století a souvisí s vládou Nikity Chruščova. V důsledku intenzivního poválečného vývoje se rozdíly v sociální struktuře mezi jednotlivými národy snižovaly. Začala se objevovat početnější a vzdělanější generace titulárních národů (negramotnost byla prakticky odstraněna), rostla jejich životní úroveň, ale zároveň se začala zvyšovat konkurence na pracovním trhu i na školách. Chruščov razil politiku ekonomické i politické decentralizace, příslušníci titulárních národů se pak dostávali častěji na vyšší pozice v regionální správě i ekonomické sféře, což navzdory sovětské rovnostářské politice vytvořilo prostor pro růst lokálního ekonomického nacionalismu a nepotismu. Tento stav přetrval i v dobách brežněvovské stagnace, kde se nejen v zakavkazských republikách stabilizovaly rozsáhlé klientelistické systémy, založené na kombinaci sovětské nomenklatury a tradičních kavkazských neformálních vazbách mezi rodinnými příslušníky či přáteli, místy přecházející až do podoby organizovaného zločinu. Symboly tohoto období byli dlouholetí první tajemníci místních komunistických stran (patrimoniální komunismus). Neformální klientelistické sítě přežívají v zakavkazských republikách, zejména v Arménii a Azerbajdžánu, dodnes.

Nepřímá vláda Moskvy v zakavkazských sovětských republikách umožnila omezené projevy nacionalismu, a tím také vznik disidentského hnutí. Nacionalismus byl Moskvou nejvíce tolerován v Arménii, protože nebyl protiruský, ale protiturecký. Arméni a Gruzíni založili v 70. letech helsinské hnutí, jež monitorovalo dodržování lidských práv v SSSR.

(Vincenc Kopeček – Libor Jelen: Jižní Kavkaz – od tradice k modernitě pod vlivem ruského kolonialismu. In: Stanislav Tumis – Hanuš Nykl (eds.): Prekolonialismus, kolonialismus a postkolonialismus. Impéria a ti ostatní ve východní a jihovýchodní Evropě. Praha 2015, s. 152 ad.)

1. Pojmenujte specifika sovětského kolonialismu v Zakavkazku.
2. Porovnejte situaci v Gruzii a Arménii s Československem.

Cvičení 18

Docházíme tak k pozvolna vznikajícímu jádru akademických i praktických poznatků, které Cromer a Balfour (na začátku 20. století) převzali od již sto let se vyvíjejících moderního západního orientalismu: poznatků přímých i zprostředkovaných, týkajících se rasy a povahy orientálců, jejich kultury, dějin, tradic, společnosti i potenciálu. Tato suma vědomostí měla svou váhu: Cromer věřil, že ji využil při správě Egypta. Navíc šlo o poznatky vyzkoušené a neměnné, jelikož „orientálci“ byli z praktického hlediska jakousi platonskou substancí, kterou

může kterýkoliv orientalista (nebo vládce) prozkoumat, pochopit a vyložit. Lord Cromer ve svém impozantním dvousvazkovém díle Moderní Egypt, jež líčí jeho zkušenosti a úspěchy, předkládá jakési osobní pojetí orientalistické moudrosti: „Sir Alfred Lyall mi jednou řekl: ‚Přesnost se orientální nátuře přičí. Každý anglický Ind by si měl tuto zásadu vštípit do paměti.‘ Nedostatek přesnosti, jenž mnohdy přechází přímo v prolhanost, je v podstatně hlavním rysem orientální povahy. Evropan vše důkladně promýšlí; jeho faktické výroky postrádají jakousi dvouznačnost; je to přirozený logik, ač třeba logiku nestudoval; je od přírody nedůvěřivý, a než přijme jakékoli tvrzení za pravdivé, vyžaduje důkaz; jeho vycvičený mozek pracuje jako stroj. Mysli orientálce, podobně jako jeho pitoreskní ulici, naopak zoufale chybí symetrie. Jeho uvažování odpovídá tomu nejhladnějšímu popisu. I když starověcí Arabové ovládali na jisté výši úrovni umění dialektiky, logické uvažování jejich potomků je mimořádně zaostalé.“ Orientálci či Arabové jsou dále popisováni jako naivní, „bez energie a vlastní iniciativy“, se sklonem k „nevkusným lichočkám“ a pletichám, jako lstiví a hrbí ke zvířatům; nedokážou chodit po cestě ani po chodníku; jsou notoričtí lháři, jsou „neteční a přezíraví“, tvoří zkrátka naprostý opak jasnozřivé, přímé a ušlechtilé anglosaské rasy. Cromer se nesnaží zastírat, že orientálci pro něho vždy byli jen lidským materiálem, který v koloniích podléhá jeho správě.

V průběhu 19. století se stalo běžnou praxí, že Británie stahovala své představitele z Indie i odjinud v okamžiku, kdy dosáhli věku pětapadesáti let a znamenalo to další znamení orientalistických praktik: Žádnému orientálci tak nebylo dovoleno spatřit stárnoucího a chátrajícího obyvatele Západu, zatímco příslušník západní civilizace si naopak mohl být jist, že v očích podmaněné rasy zůstává energickým, racionálním a ostrážitým mladým členem nadřazené třídy.

(Edward W. Said: Orientalismus. Západní koncept Orientu. 1978, česky 2008, s. 50 a 55.)

- 1) Posuďte, proč se Saidův Orientalismus stal pro vnímání (post)kolonialismu přelomovou knihou?

Cvičení 19

- a) Který z výchozích textů 1–18 byste použili pro evokační fázi lekce o imperialismu a kolonialismu. Zdůvodněte.
- b) Vyberte vlastní a obrazový zdroj pro evokační fázi lekce o imperialismu a kolonialismu. Zdůvodněte.